

**Repatriace dětí ze zahraničí – úloha zastupitelských úřadů, současná praxe**  
**Eva Reinöhlová, Generální konzulát ČR v Drážďanech**

**(Workshop česko-německé přeshraniční spolupráce, Teplice, 10.-11.4.2017)**

Vážené dámy, vážení pánové,

zastupitelské úřady České republiky v zahraničí se při repatriaci dětí ze zahraničí řídí haagskou Úmluvou o ochraně dětí a spoluprací při mezinárodním osvojení a vnitřními předpisy MZV, při respektování Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích. Zastupitelský úřad nemůže být žádnou stranou v právních sporech.

Dovolte mně stručně představit generální konzulát v Drážďanech: na GK pracuje v současnosti 6 osob, z toho dvě tzv. místní síly (sekretářka a řidič), dále hospodář, konzulární referentka a dva diplomaté – generální konzul a já, jako jeho zástupkyně. Moje agenda má označení „ALL“ – tedy doslova všechno, co se činnosti ZÚ v zahraničí týká (politika, ekonomika, konzulární záležitosti, kultura, krajanská agenda, ale též kriminalita českých občanů, spolupráce s policií apod.) Náš konzulát ovšem nevykonává vízovou agendu, což je pro nás alespoň trochu úleva. Oproti předchozímu stavu, kdy na GK pracovalo až 15 osob, a současně v Drážďanech působilo České centrum, které zastupovalo tzv. veřejnou diplomacii, je práce GK ve dvou osobách (diplomatech), bez existence Českého centra, více než náročná.

GK má působnost pro tři spolkové země: Sasko, Sasko-Anhaltsko a Duryňsko. V SRN v současné době působí 4 zastupitelské úřady ČR: velvyslanectví v Berlíně, generální konzuláty v Mnichově a Drážďanech a konzulát v Düsseldorfu (nyní pouze s agendou ekonomické diplomacie), který se brzy přetransformuje v plnohodnotný generální konzulát. Dále ČR zastupují honorární konzuláty (HK) ve Frankfurtu, Norimberku, Rostocku a Hamburku. Dle nově přijaté úpravy MZV mají některé HK ve světě oprávnění vydávat např. náhradní cestovní doklady.

Zmínila jsem kriminalitu českých občanů v SRN (resp. našem konzulárním obvodu) – brzy ukážu, jakým způsobem tato problematika souvisí s mezinárodně právní ochranou dětí. Pro zajímavost – jen v Sasku je 10 věznic (ve všech se střídají ve výkonu trestu či vyšetřovací vazbě naši občané, kteří často vyžadují pomoc od GK). Je potřeba rovněž zmínit, že v této oblasti pracuje také Evropská poradna pro oběti trestných činů (EBS) – pro ČR, kterou financuje saská vláda, a s níž úzce spolupracuji.

Děti, pro něž jsme dosud zařizovali repatriaci, se v našem – víceméně příhraničním – prostoru (konzulárním obvodu) ocitly několikerým způsobem. Únosem jedním z rodičů, narozením na území SRN matce, policejně hledané v ČR, opuštěním českou matkou, žijící po

nějakou dobu v SRN, umístěním matky na kliniku, drogová závislost matky a neschopnost postarat se o dítě apod.

Každý případ je specifický a způsob, jakým se dítě v zahraničí bez pomoci ocitlo, definuje i instituce, s nimiž pak GK vstupuje do jednání. Na německé straně se jedná jak o městské (obecní) úřady (odbory péče o děti a mládež), tak dětské domovy, zařízení pro problematickou mládež, odbory sociální péče, kliniky, policejní stanice či konkrétní pečovatelské (náhradní) rodiny. Na české straně GK spolupracuje s příslušnými obecními úřady (resp. úřady s rozšířenou působností) a jejich OSPOD, policií, dětskými domovy, zvláštní matrikou v Brně, a zvláště ÚMPOD v Brně. GK spolupracuje rovněž se Společným česko-německým centrem policejní a celní spolupráce v Petrovicích, které poskytuje prostory a možnosti pro předávání dětí na hranicích.

O některých případech bych se zde ráda zmínila:

Únos dítěte jedním z rodičů: uvedený případ měl souvislost s uvězněním rodiče, kdy se dítě – jím „unesené“ ocitlo v zahraničí bez jakékoliv pomoci. Ukrajinský občan odvezl nezletilého (tehdy 11-letého) syna, svěřeného soudem do péče matky, do SRN. GK byl o případu informován policií, neboť otec se synem byli zadrženi v noci na nádraží v Drážďanech, přičemž otec byl umístěn do vyšetřovací vazby. Dítě bylo poté umístěno do zařízení pro problematickou mládež. Příklad je zajímavý z několika důvodů: jednak se otec o únos pokusil vícekrát, a podařilo se mu to díky zastrašování, a dále – dítě bylo umístěno do naprosto nevhodného prostředí. GK se podařilo - za mé osobní účasti předat - dítě matce do ČR (kde nejprve rozhodoval soud, na základě prověření prostředí u matky, kam mělo být dítě předáno). Otec, který byl později propuštěn z vězení (a neměl povolení k pobytu v ČR), však zastrašil matku, která dala dítě do Klokánku, s tím, že se jej vzdává, a poté zastrašil rovněž pracovnice Klokánku, které mu dítě nakonec vydaly. Otce se dlouhodobě bály i sociální pracovnice příslušného obecního úřadu (dle jejich sdělení otec např. ohrožoval svou tchyni, vyhrožoval jí zabitím, vyhrožoval pracovnícím úřadu aj.). Podobně vyhrožoval opakovaně telefonicky i mně (moje jméno figurovalo jako jméno svědkyně při předání dítěte do ČR). Domnívám se proto, že je nutno přijmout nějaká opatření, aby bylo dítě, předané do ČR, nadále v bezpečí – ať již v rodině, či v dětském domově či jiném zařízení. Otec se navíc pohyboval na území ČR nelegálně. V SRN pak byl opět zadržen, a dítě se ocitlo opět v záchytné stanici pro děti a mládež. S pracovníci zařízení jsem byla téměř denně v kontaktu – naléhala vždy na urychlené předání dítěte, neboť v zařízení byl jediným dítětem. Ostatní obyvatelé domova byli převážně mladiství, závislí na drogách či alkoholu, a měli tendenci chlapci fyzicky ubližovat (dokonce mu snad zlomili prst na ruce). Příklad byl tedy naléhavý (dítě v daném zařízení strávilo celkem cca 1 měsíc). V daném případě mně není jasné, proč nebylo dítě umístěno do dětského domova či jiného vhodného zařízení.

Dítě bylo nakonec podruhé předáno do ČR, opět na hranicích v Petrovicích. Dítě vyzvedli soudní vykonavatelka (Okresní soud v Děčíně) a kurátor (Magistrát města Děčín).

Další případ, o němž bych se ráda zmínila, směřuje k našim německým kolegům. Domnívám se totiž, že došlo k jistému pochybení ze strany německé sociální pracovnice. O případu jsem se dozvěděla od babičky tří dětí – holčiček. Děti byly odebrány jejímu synovi, českému občanovi žijícímu v SRN. Syn se dříve léčil ze závislosti na drogách, avšak v aktuální době již byl cca půl roku „čistý“. Několik dní poté, kdy se k němu do SRN přistěhovala matka jeho dětí i se třemi dětmi, je – zřejmě na udání – několikrát navštívila policie a kontrolovala prostředí bytu (se zaměřením na „zamoření“ drogami). Kontroly vždy dopadly dobře, byt byl v pořádku. Přesto se následující den po poslední policejní kontrole dostavili do bytu sociální pracovníci (Jugendamt) a všechny děti odvezli (i přesto, že děti byly právě nemocné s chřipkou). Děti i jejich rodiče mají české státní občanství. Po několika dnech byla těmito pracovníky kontaktována babička dětí v ČR a byla vyzvána, aby si je okamžitě v SRN vyzvedla a odvezla k sobě domů. Hovořila jsem s odpovědnou sociální pracovnicí a dotazovala se na důvod odebrání dětí, soudní příkaz apod. Sociální pracovnice nic takového předložit nedokázala, pouze opakovala, že k odebrání dětí byl důvod. Byla jsem svědkem rozhovoru babičky dětí s touto pracovnicí, která zařídila, aby se babička v určený den a hodinu pro děti dostavila (přistavila jí auto a odvezla ji pak zpět do ČR). Domnívám se, že šlo o protiprávní jednání. Jak se v takových případech bránit?

Jiný, velmi komplikovaný případ ukazuje, jak se dítě – bohužel – může stát nástrojem boje mezi rodiči. Přesto, že dítě již bylo předáno do náhradní rodiny, případ není zcela ukončen, a řešení nastalé situace nadále probíhá. Ve stručnosti: matka, která žila se svými dvěma dětmi a manželem, cizím státním příslušníkem, se rozhodla odejít do SRN, kde nějakou dobu žila se svým přítelem, jemuž později porodila dítě. Mezitím se stala natolik drogově závislou (a psychicky nemocnou), že se o dítě nemohla starat. Dítě se dostalo – zřejmě zásluhou sociálního odboru příslušného německého městského úřadu – do náhradní rodiny, avšak na krátkou dobu. Od té doby byl kontaktován GK (a později doslova „bombardován“), s tím, že je nutné zařídit okamžité předání dítěte do ČR. Zjistila jsem, že v ČR žijí prarodiče dítěte (shodou okolností ve stejném domě jako dosavadní manžel matky dítěte s jejími staršími dětmi), a že se matka chystá k návratu do ČR (ze svého trvalého bydliště se nikdy neodhlásila). K předání dítěte do náhradní rodiny v ČR došlo v červnu 2016. Dítě však nemá žádné doklady. Chybí především rodný list. Mezitím byla matka umístěna do léčebny (v ČR), o dítě není schopna se postarat, není schopna vyžádat si příslušný dokument v SRN. Vydání dokladu je složitější o to, že otec de iure (matka se s otcem svých starších dětí nerozvedla) nesouhlasí s tím, aby byl uveden jako otec nejmladšího dítěte v jeho rodném listu. Dle našich informací mělo dojít k soudnímu líčení, výsledek nám není znám. Po konzultaci s OSPOD, zvláštní matrikou v Brně i ÚMPOD, a po konzultaci s klinikou, kde se dítě narodilo, jsem si vyžádala protokol o narození dítěte. Obdržela jsem však pouze protokol o porodu, kde jméno dítěte není uvedeno. Tento dokument není dostačující pro vystavení rodného listu. Podnikáme další kroky, aby byl rodný list vystaven. Bez něj nemají náhradní rodiče možnost čerpat finanční podporu na dítě. Potřebovali bychom z německé strany znát postup pro podobné případy, aby dítě mělo nějaký doklad o svém narození.

Další případ nás zřejmě teprve čeká. Náš úřad vydal na žádost kliniky v SRN náhradní cestovní doklad české státní občance, která se na klinice v té době léčila. Do Drážďan na GK ji doprovodil sociální pracovník kliniky. Teprve poté jsme začali rozplétat příběh ženy, která se zřejmě stala obětí obchodování s lidmi. Žena byla nucena pracovat jako prostitutka (převážně na severu Německa), poté, co otěhotněla, ji její „přítel“ opustil. Žena měla psychické problémy, a z toho důvodu se ocitla na klinice, kde později porodila své dítě. Na základě informace ÚMPOD jsme se dozvěděli, že dítě (syn) bylo matce odebráno. Ve zprávě příslušného městského úřadu (Odbor pro mládež a rodinu/ Amt für Jugend und Familie) bylo uvedeno, že matka je drogově závislá a psychicky velmi labilní. GK byl poté v kontaktu s uvedeným městským úřadem. Od sociálního pracovníka kliniky jsme se dozvěděli, že veřejně prospěšné sdružení KARO, e.V., které je ve spojení s českou charitou, hledá pro matku zařízení v ČR, kde bude moci pobývat i se svým dítětem. Údajně měl být již domluven jejich přesun do ČR. Ženě jsme na základě žádosti vydali náhradní cestovní doklad s dlouhou dobou platnosti, aby se mohla v ČR zařídit a poté tam požádat o občanský průkaz nebo cestovní pas. Vzhledem k tomu, že žena neměla ani svůj rodný list, ani rodný list dítěte, požádali jsme v ČR o vydání těchto dokumentů (včetně zápisu narození do zvláštní matriky v Brně). Všechny úkony jsme vzhledem k situaci jmenované učinili zdarma. Později však vyšlo najevo, že žena je hledaná policií ČR, a po dohodě české a saské policie byla převezena do vězeňského zařízení v ČR (bez dítěte). Po krátké době se však ocitla zpět na klinice v Sasku. Její další osud nám není znám. Dosud se na nás neobrátil nikdo v souvislosti s dítětem uvedené ženy. Předpokládáme však, že pokud by musela nastoupit do výkonu trestu odnětí svobody, případ bude nutné řešit.

Z pohledu GK je zajímavý i případ dítěte (holčičky), žijícího v náhradní rodině v SRN: Matka má celkem 7 dětí, 4 starší žijí v ČR (z toho u jednoho ze synů byla matka obviněna ze zneužívání), matka žila nějakou dobu v SRN, poté však své děti opustila (nejmladšímu v té době bylo jen několik měsíců). Náhradní rodiče holčičky již několikrát žádali o vydání cestovního pasu, aby s nimi mohla odjet na dovolenou. Vždy však přišli těsně před plánovaným odjezdem. Vyřízení cestovního pasu na zastupitelském úřadu má lhůtu 120 dnů (prakticky je nutno počítat se dvěma měsíci). GK již několikrát náhradním rodičům (ale i sociálním pracovnícím) vysvětlil, jaký je postup (včetně nutné osobní přítomnosti na GK), poté však vždy zájem utichl.

Z uvedených případů, které jsme řešili na GK jsem vybrala jen některé, o dalších můžeme diskutovat v rámci „kulatých stolů“. O všech našich případech je ÚMPOD informován, můžeme tedy případně detailně projednat možnosti koordinovaného postupu, můžeme příp. vypracovat modelové případy (pokud to je možné) apod.

Na závěr ještě jedna poznámka, týkající se příjmení dětí českých matek (tedy českých dětí) v Německu: Dítě dostává příjmení po matce, tedy přechýlené příjmení (s koncovkou -ová), i když se jedná o chlapce. Tato jména jsou pak oficiálně uváděna ve všech dokumentech, v žádostech, při soudních líčeních apod. Je možné tuto situaci nějak řešit hned při narození dítěte?

Eva Reinöhllová, zástupkyně generálního konzula

Drážďany, 31.3.2017